

stegt, den vindtørres bl.a. på Læsø og ved Hou, det sidste par år (o. 1840) kom mange fjæsinger på Ålborgs fisketorv (1), der spises mange på Læsø, fersk eller røget (3). Den anvendes som agn (o. 1840; 1) og ørredfoder (4). Skønt kødet er meget velsmagende bruges den sjældent i danske husholdninger; den tages med som bifangst med trawl og bundgarn, årligt ca. 500 t, størsteparten går til industri eller eksporteres til Sydeuropa.

LITTERATUR: (1) 472b 1,70f; (2) 90 22; (3) 202d 2,83; (4) 662 1,57.

Makrel, *Scomber scombrus*

Den alm. makrel er 30-50 cm lang, har gulliggrøn, blåflammet ryg med næsten sorte tværbånd, siderne perlemorsglans i purpur og guld. April-maj kommer makrelstimer fra det nordlige Atlanterhav til Skagerrak og Kattegat for at yngle. – Danmarks Dyreverden 4, 224-26.

Makrel, ældre nydansk d.s., fra hollandsk makreel og dér måske hørende til makarele 'kobler' idet denne fisk iflg. folketroen viser hunsilden vej til hannen (1); *krel(le)* Holmsland klit (2). *Kobbersmed* o. 1800 (3) jf. det ældre artsnavn faber 'håndværker'; *flyvefisk* Ejsing (4), *loppe* og *støkker* Skagen (5); *menneskeæder* (6) se nedenfor; lille makrel: *pir*, *pirre*, *pirring* Vendsyssel (7), *spir*, *skidtfisk*; *kronmakrel* med rundt sår på den ene side Torup NSjælland (7a); *makrelkongen* er en varietet eller spansk makrel, *Scomber japonicus*, med pletter i stedet for tværbånd (8).

De tre makreller i Åbenrås kommunevåben kan føres tilbage til slutningen af 1300-t og står for fiskeriet, byens vigtigste erhverv; det samme gælder makrellen i Rudkøbings kommunevåben, motivet kendt i segl fra 1535.

LITTERATUR: (1) 659 13,819; (2) 675 61; 816 17,1949,67; (3) 659 10,972; (4) 160 1906/23; 2474; (5) 159 1941,324; (6) 76c 327; (7) 202c 3, 127; (7a) 388; (8) 218 1,553; 159 1943,272.

FISKERI OG KONSUM

Makrellen bider bedst i diset og regnfuldt vejr (Ærø; 1). Som agn bruges på den jyske vestkyst og

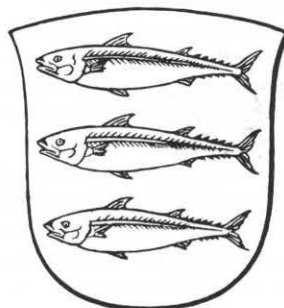
i Vendsyssel en stump af dens sølvskinnende maveskind (2). Undervejs fra Asnæs nordpå gennem Kalundborg fjord kunne makrelstimerne komme så nær ved land, at bønderne skød på dem og vadede ud efter de dræbte eller bedøvede fisk (3).

Makrel fanges med bund- og drivgarn, trawl og dørg (kroge med agn eller blink slæbende efter båd og linerne fæstet til lange stænger). 1910-29 blev årligt fanget gennemsnitlig 2.500 t, 1935-39 5.100 t, fangsten kulminerede 1967-68 med omkring 10.000 t, siden er bestanden gået cirka 80 procent tilbage.

»Søfolk siger, at makrellerne før vinteren mister synet, og at der vokser en hinde ligesom en negl over øjnene ... og at de derfor ikke fanges om vinteren« (1624; 4). Forårets først fangne makreller har en tyk hinde over øjnene og regnes for blinde (1823; 5), hinden dækker dog aldrig hele pupillen og nedsætter ikke fiskens synsevne.

Mange vægrede sig ved at spise makrel fordi den efter sigende åd menneskekød (6). »De kunne gå i store stimer bag efter bådene om natten, og hvis det skete, at der faldt en i vandet fra båden, så kom de og sugede ham ned, så kunne de andre slide i ham så galt de ville. Der var endda nogen, som sagde, at sådan en makrelstime kunne suge en hel båd ned i vandet; de var de værste menneskeædere blandt fiskene« (Fur; 7); »når et menneske er så uheldig at falde i havet ved en stime makreller, så trækker de ham ned under vandet og æder ham« (VHanherred o. 1850; 8).

Makrelstimerne lyste i de mørke nætter og viste hvor de gik. Badende børn blev advaret mod stimerne, som tager også den bedste svømmer, »trækker ham under vandet, æder ham, og så er han væk« H. C. Andersen, En Historie fra Klitterne (1860). Makrelstimerne, disse uhyggelige fisk, som æder mennesker og kan suge dem med sig ned på dybderne *Achton Friis* (9). Det skal være

Makreller i Rudkøbing kommunevåben.

Makrelfiskere bærer fisken i land, mens kvinder og børn er med til at tage fiskene af nettene og fylde dem i de flettede kurve. Maleri af G. A. Clemens, 1915.

slem at falde · blandt en stime af makrel. · Man bli'r nappet, bidt og flænget, · man bli'r revet rent ihjel *Holger Drachmann* (10).

Der er knogler af makrel i stenalderens køkkenmøddinger (11).

Til et veldækket bord hørte i slutningen af 1500-t makrel fra Helsingør; til Christian IV's kroning 1596 blev forskrevet bl.a. 12 tønder makrel (12).

Makrel spises fersk og røget og kommer navnlig fra Kerteminde, som har landets største makrelfiskeri (o. 1840; 13). På Hirsholmene saltede man makrel sidst på sommeren, dels til eget brug og dels til bytte med rug hos bønderne i Vendsyssel, der plejede at give en tønde rug for en fjerding makrel (14).

»Makrel var en dejlig og meget yndet spise. Den spistes næsten altid stegt. Havde vi mange makrel fik vi nogle røget og spiste dem til aftensmad«. Røgningen foregik i en tønde stillet med åbningen

nedad på nogle sten, dens løse bund kunne løftes af, og på den hang de fisk, som skulle røges. »Friskfanget og frisk røget sild eller makrel smagte særdeles godt« (Agger; 15). I Torup NSjælland fik man makrelsuppe (16). Makrel og sild blev kogt til forløren kråsesuppe og som denne tilberedt med æbler, svesker, bagte boller og urter (Hjelm; 17).

LITTERATUR: (1) 450 50; (2) 56b 140,142; 202c 3,7; (3) 159 1892,243; (4) 472b 1,231f; (5) 865 2, 365 (NFyn); (6) 212c 2,534; 202c 3,7; (7) 491 52; (8) 489 29; (9) 248 3,268; (10) 184c 19; (11) 218 1,9; (12) 869 5,34,59; (13) 472b 1,236; (14) 864 1,1866,103; (15) 341 1978,112; (16) 388; (17) 932 35,1970,100.

DIVERSE

Du var nok ude og fiske makreller – til den, der kommer galt afsted (Vendsyssel o. 1900; 1).

Makrelskyer o. 1700ff (2) = lammeskyer, en sam-

menligning mellem fiskens flammede ryg og en række små hvidlige skytoter med klare lyse striber imellem; ses på den årstid, hvor man fanger makrel (1826; 3). De varsler godt vejr (NFyn; 4), giver regn inden 24 timer (VHannered; 5) eller torden (Vendsyssel; 6). Når makrellerne springer op over vandet får vi stærk blæst (Ejsing; 7). Makrelflaget 1839ff = hvidt signalfag, de mørke vandrette striber i dets yderste halvdel lignede fiskens rygstriber (8); makrelstanderen er slang for marinens tjenesteflag (9).

Den skønnest byggede fisk med form som en torpedo og farvespil som en påfuglehale *Jacob Paludan* (10); sære langstrakte smalhaler, disse makreller! Spillende af kløvertangens og blåalgerens stærke uhyggefarver *Svend Fleuron* (11).

LITTERATUR: (1) 212c 534; (2) 579 M31; (3) 903 4,44; (4) 725 568; (5) 212c 2,534; (6) 202c 3,7; (7) 160 1906/23: 2474; (8) 659 13,819; (9) 76b 145; (10) 665b 15; (11) 222p 71.

Tangspræl, *Pholis gunnelus*

25 cm langstrakt fisk med lille hoved og sorte pletter med hvide ringe ved den lave rygfinne. Alm. i alle danske farvande.

– Danmarks Dyreverden 4, 236.

Tangspræl 1838ff fra norsk (1), »holder sig gerne skjult under tang og spræller let løs, når den er fanget« (1844; 2).

Tistefisk Hirsholmene 1838, er eneste føde for tisten = tejsten; *langebarn* Snekkersten 1838 (= fisken lange) (1).

Niøje Vendsyssel (Attrup), Kerteminde (3), ellers lampret s. 184.

Buskhoved 1915 og *havkat* 1921 (4).

Færøerne: *tarabrosma* o. 1780ff (5).

LITTERATUR: (1) 472b 1,341f; (2) 822b 87f; (3) 202c 3,66; 388; (4) 756 4,1915,290; 11,1921,54; (5) 828 57,76; 662 3,143.

Makreller havde ry for at æde mennesker, der var omkommet til søs. Af samme grund vægrede mange sig ved at spise denne fisk. Træsnit af Carl Locher med titlen »Redningsbåden går ud« i M. Galschiøt: Danmark, I, 1887.

